

Meie mitmekultuuriline lasteaed

Abiks õpetajale Euroopa kolmandatest riikidest saabuvate ja
lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega laste
õpetamisel



Meie mitmekultuuriline lasteaed

Koolieelsete lasteasutuste õpetajale mõeldud materjal on valminud projekti „Meie mitmekultuuriline lasteaed” raames. Projekti eesmärk oli suurendada haridustöötajate valmisolekut pakkuda Euroopa kolmandate riikide kodanikest lastele ning lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega lastele alushariduse omandamiseks laste eripära ja individuaalseid vajadusi arvestavaid tingimusi ning luua eeldus haridustöötajate omavaheliseks suhtlemiseks ja võrgustiku loomiseks Euroopa kolmandate riikide kodanikest laste hariduse alal.

Projekti rahastasid Kultuuriministeerium ja Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond ning toetas Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed. Projekti korraldas Tallinna Ülikooli AVÜ täiendusõppekeskus.

Koostajad: Maire Tuul, Kristi Kirbits ja Virve Kinkar
Keeletoimetaja: Ene Sepp
Esikaane pilt: Kärd Kristel Selirand

Trükk: Nokian Baltic OÜ

Autoriõigus: Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed

Tasuta jaotatav tiraaž

ISBN 978-9949-463-97-8

Meie mitmekultuuriline lasteaed

Abiks õpetajale Euroopa kolmandate riikide kodanike ja
lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega laste
õpetamisel



Integratsiooni ja
Migratsiooni Sihtasutus
Meie Inimesed



Euroopa Liit

Euroopa Kolmandate
Riikide Kodanike Integreerimise
Fond



TALLINNA ÜLIKOOL

Tallinn 2011

Hea õpetaja!

Sinu käes on trükis, millesse on kogutud Eesti erinevate piirkondade lasteaedade kogemusi Euroopa kolmandatest riikidest saabuvate, uusimmigrantide ja lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega laste õpetamisel ning nende kohanemise ja Eesti ühiskonda lõimumise toetamisel. Materjali aluseks on projektis „Meie mitmekultuuriline lasteaed“ osalenute lõputööd, milles on kirjeldatud praktikas läbi proovitud ning hästi toimunud metoodilisi võtteid ja tegevusi erinevate kultuuride tutvustamisel ning eesti keele õppe toetamisel. Trükisesse on mahtunud neist väike valik. Toodud näited peaksid inspireerima iga õpetajat looma oma töövahendit-õpimappi, kuhu koondada metoodilisi soovitusi, mängu, luuletusi, peokavasid jne. Õpimapp on nagu raamat, mis kunagi valmis ei saa ning mida võib pidevalt täiendada.

Eesti lasteaedade kogemusi on autorid täiendanud teoreetiliste lähtekohtade ja näidetega metoodilisest materjalist „Mitmekeelsus koolieelses haridusasutuses“, mille on Rootsi Kooliameti tellimisel koostanud Stockholmi Keeleuuringute Instituut (autorid Susanne Benckert, Pia Håland ja Karin Wallin), ning „Keelestrateegiast lasteaedadele“, mille on kokku pannud Rootsi kultuurifond Soomes.

Kogemus koolitab. Kindlasti on siin äratundmisrõõmu ning loodetavasti ka uute ideede tekkimist virgutavaid näiteid.

Täna kõiki, kes trükise valmimisele kaasa aitasid!

Virve Kinkar
projektijuht
Tallinna Ülikooli AVÜ täiendõppekeskus

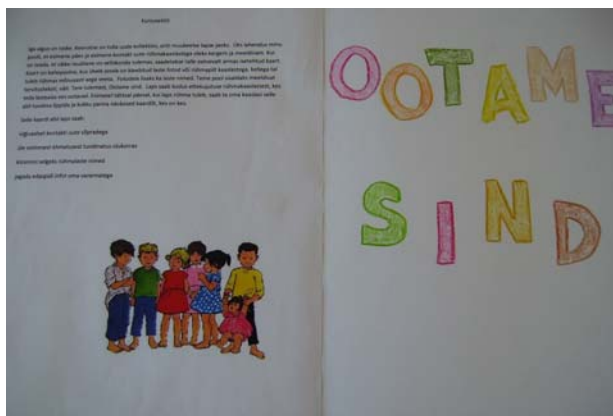
Sisukord

Uustulnuk lasteaias- uus keel ja uus kultuur	6
Suhtlemine ja koostöö lastevanematega	7
Eesti keele õppimise toetamine	9
Emakeele õppimise toetamine	12
Laste omavahelise suhtlemise ja koostegutsemise Soodustamine	13
Erinevate kultuuride ja keelte tutvustamine lasteaias	15
Lasteaedades toimunud ürituste näiteid	17
Rahvuslike tähtpäevadega seotud ürituste näiteid	20
Valik mängu- ja mänguvõtteid igapäevastegevuste toetamiseks ja keelearenduseks	23
Liisusalmid	23
Soovitusi luuletuste, laulude ja muinasjuttude Kasutamiseks	24
Õppemängud	25
Sõrme- ehk näpumängud	31
Erinevate rahvaste mängud	32

Uustulnuk lasteaias – uus keel ja uus kultuur

Eesti linnades, asulates ja külades, rikastes ning vaesemates omavalitsustes, nii väikestes kui ka suurtes lasteaedades on järjest rohkem lapsi, kelle kodune keel erineb lasteaastutuse õppekeelest. Enamasti ei valda niisugused lapsed ja sageli ka nende vanemad eesti keelt. Kui vene keele ning kultuuriga on tuttavad paljud õpetajad, siis näiteks norralaste, hindude või araablaste keel ja kombed on paljudele võõrad. Sageli puudub õpetajatel võimalus end ette valmistada muukeelsete laste vastuvõtuks, sest nende tulekust lasteaeda saadakse teada liiga hilja. Nii satutaksegi ootamatult olukorda, mis eeldab kiiret kohanemist õpetajatelt, lapse vanematelt, lapselt, ent ka kogu selle rühma lastelt ja nende vanematelt. Alljärgnevalt kõneleme mõnest ideest ja nipist, et kohanemine oleks kergem kõigile ning lapsed tunneksid rõõmu alushariduse omandamisest.

Et uus rühmaliige tunneks end oodatuna ning esimene päev lasteaias oleks meelde jääv, võib lapsele varem saata või anda saabumispäeval rühmakaaslaste tehtud kaardi, mille ühele poolele on kleebitud kõigi laste pildid ja nende nimed ning teisele poolele on lapsed kirjutanud „TERE TULEMAST, OOTAME SIND!“.



Suhtlemine ja koostöö lastevanematega

Koolieelsed lasteasutused maailma eri paigus on erinevad. Lastevanemadki ootavad lasteaias toimuva töö sisust ja korraldusest erinevaid asju. Näiteks pole kõigis riikides õppe ja kasvatuse loomulik osa viibida palju õues ning korraldada õppekäike loodusesse. Mitmel pool peetakse metsas viibimist ohtlikuks ja hirmutavaks. On hea, kui nii lastele kui ka lastevanematele antakse enne ülevaade lasteaias toimuvast ning vanemad saavad rääkida, mida nad lasteaialt ootavad ja nõuavad, näiteks mis toite nende lapsed ei söö või mis tegevustest ei võta osa oma kultuuri traditsioonidest lähtuvalt.

Lasteaia ja kodu hea koostöö tagab laste kiirema kohanemise ning sulandumise kollektiivi. Tähtis on saavutada kontakt lapse vanematega. Kui ühist suhtluskeelt pole, saab alustada hea tahte avaldamisest – ka pilk ja naeratus loovad aluse kontaktiks. Lapse jaoks on oluline näha oma ema ja isa õpetajaga suhtlemas. Koostöö vanematega õppe kaudu tekitab usalduslikuma suhte õpetaja ja vanema vahel ning motiveerib eesti keelt õppima nii lapsi kui ka nende vanemaid.

- Võimalus olla kohanemisajal koos lapsega lasteaias vähemalt osa päevast loob turvatunde nii lapsele kui ka lapsevanemale.
- Lapsevanem peab teadma ja nägema, mida tema laps lasteaias teeb. Lapse loovtööde, joonistatud piltide ning mängitud mängude kaudu on tal kergem mõista oma lapse lasteaiapäeva ja õpetaja öeldut. Hea on näidata vanemale lapse joonistusi või mänguasju, millega laps mängis, ning samal ajal neid nimetada. Vanem tunneb end kaasatuna ja õpib ühtlasi eesti keelt.

- Lastevanematega koostööd saab korraldada eri vormides. Peale tavapärase vestluste, koosolekute ja pidude võib lastevanemaid kaasata õppekäikude, matkade ning näituste korraldamisse. Et aidata perel paremini orienteeruda koduümbruses ja tutvuda eesti kultuuriga, võib kogupereüritustena teha ekskursioone lähiümbruses ning korraldada väljasõite Eesti erinevatesse paikadesse. Väljasõidul tehtud fotodest saab kujundada näituse. Kohanemist uue ümbruse ja olukorraga aitab kiirendada lasteaeda, kooli ja muid tähtsamaid asutusi ning nendes kehtestatud käitumisreegleid tutvustav videofilm.
- Lastevanematele võib pakkuda kodus koos lapsega õppimiseks salmikesi ja jutukesi. Last motiveerib tohutult teadmine, et ema, kes on talle teatud vanuses kõige tähtsam inimene, püüab õppida võõrkeelset teksti. Samaaegu annab niisugune õpetaja algatus vanemale kindlustunde, et tema lapsega tõepoolest tegeldakse.
- Arenguvestlustel võivad lastevanemad kaasa võtta tuttava, keda usaldatakse ning kes oleks vahendaja õpetaja ja lapsevanema vahel. Appi saab võtta ka lasteaias töötavaid vajalikku keelt oskavaid õpetajaid, et vanematega suheldes keerukamat infot edastada.
- Abiks võib olla ka arvuti. Internetis on võimalik kuulata paljusid keeli. Mõnikord on lapsel vaja pidevas võõras keeles olemisest puhata. Siis on hea ja turvaline panna kõrvaklapid pähe ning kuulata juttu, milles iga sõna on tuttava kõlaga. Eri keeltes materjali (sh kuulamiseks) leiab Euroopa pildiraamatute kollektsioonist
<http://www.lugemisyhing.ee/index.php?page=183>,
www.epbcii.org.

- Lastevanemad võiksid osaleda koos lapsega eesti keele täiendusõppes lasteaias.

Eesti keele õppimise toetamine

Muust rahvusest lapsevanemad, kes ei valda eesti keelt, ootavad enamasti, et laps omandaks eesti keele lasteaias. Sageli toonitatakse, et laps peab rääkima lasteaias eesti keeles, sest soovitakse, et ta jätkaks oma haridusteed eestikeelses koolis. Keeleõppes loodetakse lasteaiale ja õpetajale, kes lapsega eesti keeles suhtleb. Samas on lapse keeleõppe seisukohast tähtis ka vanemate toetav suhtumine ning motiveeritus õppida kohalikku keelt.

Allpool on tähelepanekuid ja mõtteid, mis aitavad õpetajatel toetada muukeelsete laste eesti keele õpet.

- Teist keelt rääkivaid lapsi ei tuleks võtta mitte kui keele õppijaid, vaid kui keele omandajaid. Keelt on eelkõige vaja suhtlemiseks. Last tuleb õhutada ennast eesti keeles väljendama. Vigu ei parandata, aga valesti öeldud lauseid korratakse õigena. Vajaduse korral täpsustatakse lapse öeldut või sõnastatakse see ümber. Puudulik eesti keele oskus muu
- emakeelega lapse puhul ei näita vajadust logopeedilise abi järele.
- Keele õppimiseks tuleb lastele anda võimalus nii kuulata kui ka kõnelda. Kõik lasteaia töötajad on iga päev lastele keeleliseks eeskujuks. Lastega kõneldes tuleks kasutada tavalist, mitmekesisist keelt. Enamik kõnelustest lastega on seotud mingi olukorraga, seepärast mõistab laps öeldut ka siis, kui ta ei saa aru igast sõnast eraldi.
- Kui laps satub olukorda, kus tal on vaja väljenduda teistele arusaadavalt, peab ta oma keelega vaeva nägema ning sõnastamisoskust arendama. Levinuim viga muukeelse lapsega suhtlemisel on täiskasvanu püüe lapse eest rääkida või esitada ainult lühivastuseid nõudvaid küsimusi. Sel juhul ei võimaldata lapsel sõnastada sisuliselt tähendusrikkaid lauseid ja olukordi ega esitata talle ülesannet oma keelt arendada.

- Õpetaja peaks vältima eesti keeles öeldu tõlkimist lapse jaoks tema emakeelde, pigem tuleks püüda end mõistetavaks teha muul moel. Õpetaja enda keelekasutus peab olema läbimõeldud ja sõnavara valides tuleb lähtuda laste keeleoskusest. Lihtsustatud kõne asemel võib kasutada žeste, näidata esemeid, pilte või tegevusi, millest on jutt – nii laieneb lapse sõnavara.
- Sõnad ei pruugi lapsele meelde jääda esimesel korral. Neid on vaja korrata ning võimaluse korral kasutada teemakohast sõnavara erinevates tegevustes ja olukordades.
- Lapsed omandavad võõrkeele väga kiiresti keelekeskkonnas tegutsedes. Kiiremini omandatakse suhtluskeeles tervitamine, hüvastijätmine, palumine ning korralduste täitmine. Sõnavara suurendamiseks ja kinnistamiseks sobivad hästi kõik lasteaia rutiinsed tegevused, nt süüa või õue minek. Toitu tõstes saab nimetada toidunõusid ja nende otstarvet, erinevaid toite, millest on need tehtud, millega süüakse, kuidas maitseb. Käsi pestes nimetatakse nii tegevusi kui ka tegevusega seotud esemeid, nt *keeran kraani lahti, vesi hakkab jooksma, seebitan käed, seebivaht on valge* jne.
- Igapäevastes rutiinsetes olukordades tuleks vältida liiga lakoonilist väljendust. Selle asemel et söögilauas küsida lapselt: „*Moosi? Võid?*“, tuleks küsida: „*Kas sa tahaksid saiale moosi või võid?*“
- Lapsega suheldes tuleks järgida põhimõtet „ÜKS INIMENE – ÜKS KEEL“, st kindlas olukorras või kindlate vestluskaaslastega räägitakse kindlat keelt. Ka eesmärgiga, et laps paremini aru saaks, ei tohiks õpetaja eesti keele kõrval kasutada lapse emakeelseid sõnu. Vastasel korral võib lapsel tekkida vale arusaam, et needki sõnad on osa eesti keelest. Oma emaga ja isaga räägib laps ikka selles keeles, mis on olnud nendevaheline suhtluskeel, aga õpetajaga peaks nii vanemad kui ka laps rääkima eesti keeles (vähemalt lapse kuuldes). Lapse jaoks on see lihtne ja loogiline ning ta ei eksi keele valikuga erinevate inimestega suheldes.

- Võimaluse korral peaks jälgima, et lapsi, kes eesti keelt ei oska, ei satuks korraga ühte rühma liiga palju (2–3 on sobivaim, siis suudab õpetaja neile rohkem tähelepanu pöörata). Muidu hakkavad üht keelt kõnelevad lapsed eelistama suhtlemisel üksteist ning nende kohanemine teiste rühmakaaslastega ja eesti keele õpe jäävad tagaplaanile.
- Kui rühmas on teisigi muu emakeelega lapsi, on nad meelsasti tõlgiks või tugiisikuks, aidates kaaslasel probleemi lahendada või ülesandest aru saada. Õpetaja saab niisugust abivalmidust toetada.
- Keerulisemates situatsioonides (loovmängudes) kasutavad lapsed sageli oma emakeelt. Korraga võib olla kasutusel mitu keelt – igal lapsel oma emakeel.
- Teist keelt kõnelevate laste tähelepanu köita on raskem hommikuringis, kus on sõnalisel osal suurem osakaal. Siis võiks esitada küsimusi, mis nõuavad lapselt ainult ühe- või paarisõnalist vastust. Samas on hommikuringi võimalik planeerida lihtsaid tegevusi, mis loovad lastele turvatunde ning aitavad õppida eesti keelt (nt mängud nimedega).
- Eesti keele kasutamise ergutamiseks sobivad hästi probleemide lahendamine, info vahetamine, meelelahutuseks naljakate korralduste andmine ja täitmine, hommikuvõimlemine rühmas või väike virgutus muusika saatel, kus käsklused on eestikeelsed.
- Hästi toimivad keeleliselt lõbusate laulude ja luuletuste lugemine, laulumängud jt mängulised tegevused. Lihtsad riimid ning liisusalmid aitavad omandada eesti keele sõnavarale lisaks ka keele rütmi (vt näiteid peatükist „Mänge ja mängulisi võtteid igapäevategevuste toetamiseks ning keelearenduseks“).
- Hea on luua sääraseid olukordi, kus on nii põhjus kui ka võimalus keelt kasutada. Näiteks juhatakse lapsi mängima niisuguseid mänge, kus tuleb küsida küsimusi ja järgida juhiseid või omavahel arutada, et jõuda eesmärgini.

- Loovtegevused toetavad sõnavara rikastumist ja väljendusoskuse arengut. Joonistades nimetatakse värve, joonistamistarbeid ja tegevusi ning palutakse kaaslasel midagi ulatada. Voolides räägitakse, milline savi või plastiliin käes tundub ning mida sellega teha saab. Muusika meloodia ja rütmi abil on kergem sõnu meelde jätta. Liikumine muusika saatel võimaldab lastel end paremini väljendada. Lapsed võivad kodust kaasa tuua oma kultuuri muusikat või rahvapille.

Kõige paremini õpib laps keele selgeks kollektiivis eakaaslastega suheldes ning koos tegutsedes.

Emakeele õppimise toetamine

Lasteaed peab toetama eesti keelest erineva emakeelega laste eesti keele õppe kõrval ka nende emakeele arengut. Meie lasteaedades saab harva rakendada erinevate keelte emakeeleõpetajaid, seepärast on õpetaja ülesanne vanemaid juhendada ning innustada neid õpetama lapsele oma emakeelt ja tutvustama traditsioone. Lastevanemad on oma lastele tähtsaimad emakeeleallikad.

- Emakeel on määrav tegur lapse identiteedi kujunemisel ning tema keele ja teadmiste arengus. Võõrkeele õppimine on lapse jaoks kergem, kui samal ajal kinnistatakse tema emakeeleoskust. Et aktiveerida juba omandatud teadmisi maailma kohta ning paremini omandada uusi, peaks seda tegema keeles, mis on kõige omasem ja mugavam – tavaliselt emakeeles. Kui lapsel on piisavalt emakeelset sõnavara, on tal lihtsam leida võõrkeelseid vasteid.
- Vananenud arusaama põhjal on ajal piiratud maht keele omandamiseks ning iga uus keel trügib eelmise välja. Uuringud ja kogemused on näidanud, et erinevad keeled ei võitle omavahel ega tõrju üksteist eemale. Keeled täiendavad ja rikastavad üksteist. Mitme keele paralleelne õppimine soodustab lapse üldist keelelist arengut.

- Kui laps vahetab, laenab või kasutab erinevate keelte sõnu ja segab neid omavahel, pole põhjust muret tunda. Kõnes eri keelte kasutamist ehk koodivahetust peeti varem ekslikult tunnuseks, et laps ei valda keelt piisavalt. Kui laps on väike, kasutab ta koodivahetust kui strateegiat, et ennast mõistetavaks teha. Eri keelte vahel vahet tegemine võtab algul veidi aega. Koodivahetus näitab lapse suurt keelelist teadlikkust.

Vanematel on lapsega oma emakeeles suheldes kergem väljendada oma tundeid ja saavutada temaga parem kontakt. Koos lapsega oma lapsepõlvest meeldejäädud laulude laulmine, muinasjuttude jutustamine ning eluolust rääkimine aitab hoida sidet oma juurtega ja kujundada kultuurilist identiteeti.

- Kodus ning lasteaias arenevad keeled erinevalt. Seda põhjustavad erinev ümbrus, inimesed ja tegevused. Sõnavara jaguneb loomulikult erinevate teemavaldkondade vahel, mis on esindatud kas siis kodus või lasteaias.

Laste omavahelise suhtlemise ja koostegutsemise soodustamine

Lasteaias on lapsed harjunud sõbrustama keelele eriti suurt tähelepanu pööramata. Kohanemist toetavad ühistegevused, kus kõne ei ole peamine suhtlemisvahend. Neid tegevusi on alljärgnevas peatükis kirjeldatud. Olulisim, eakohane ning lapsi liitev tegevus oli ja on mäng.

- Kui uus laps on alles lasteaeda tulnud ja ei oska veel üldse eesti keelt, siis on hea leida tegevusi, kus keeleoskus ei ole tähtis. Esialgu kaasab last tegevustesse eelkõige õpetaja. Näiteks kutsub õpetaja teise emakeelega lapse koos mõne teise lapsega endale appi midagi tegema (järgnevaks tegevuseks asju valmis seadma, puslet kokku panema, midagi sorteerima jne). Tähtis on, et tegevus ise ei vajaks sõnalist suhtlemist ega keeleoskust. Nii on lapsed selles tegevuses võrdsed ning saab areneda pingevaba koostöö. Tasapisi hakkab õpetaja paluma, et laps

ulata mulle punane klots). Algul võib paluda eesti keelt oskavalt lapselt, siis esitada sama palve muukeelsele lapsele. Üsna varsti võib märgata, et lapsed hakkavad kasutama sama mudelit. Kui on näha, et selle tegevusega koostöö sujub, võib õpetaja vaikselt seltskonnast eemalduda, jättes lapsed edasi tegutsema ja suhtlema.

- Lasteaeda tülles on eesti keelest erineva emakeelega lapsed algul vaatleja rollis või sõbrunevad nendega, kes räägivad sama keelt. Õpetajaga suheldakse meelsamini siis, kui saab olla kahekesi või kui teisi lapsi on vähe (hommikul, õhtul). Sel ajal saab edukalt töötada väikestes rühmades. Koos õpetajaga mängimine, lugemine, jutustamine ja vestlemine on suurepäraseks võimalused keelt õppida.
- On vaja jälgida, et lasteaeda tulnud teisest kultuurikeskkonnast pärit laps, kes ei oska eesti keelt, ei jääks kõrvalseisjaks ega käituks puuduliku suhtlemisoskuse tõttu agressiivselt. Näiteks laps, kes ei oska paluda, et talle antaks mõni mänguasi, võib selle teise lapse käest vägisi võtta. Säärane käitumine soodustab tõrjutust.
- Soovitav on mängu korraldada koos eesti keelt emakeelena kõnelevate lastega ning võimaluse korral panna juhendajateks lapsed.
- Tegevuskeskused pakuvad praktilise ning loova tegutsemise võimalusi. Väikeses rühmas on keelt oskamata lihtsam teiste vahenditega suhelda ja niimoodi aktiivsemalt tegevuses osaleda. Paljudes lasteaedades on sisustatud lugemispesta, kus lapsed meelsasti raamatuid ja ajakirju vaatavad ning ettelugemist kuulavad. Peale lasteaiaraamatute võivad nad kodust kaasa tuua oma raamatuid ja koos teistega sealt pilte vaadata. Lapsed võiksid mõnikord raamatu koju kaasa võtta, et seda koos vanematega vaadata.

- Liikumis- ja muusikategevustes on head paarisharjutused, kus ei ole tähtis rääkimine, vaid tegutsemine. Olles koos juba ühte asja teinud, on lastel kergem veel midagi ühiselt ette võtta.
- Loovtegevused soodustavad laste suhtlemist ja rikastavad sõnavara. Näiteks võivad lapsed joonistada oma rühma pildi, voolida loomaia või koos õpetajaga peale muinasjutu jutustamist ning dramatiseerimist koostada üheskoos raamatu.

Erinevate kultuuride ja keelte tutvustamine lasteaias

Lasteaias peab olema lõbus, sest rõõm tekitab omakorda rõõmu ja kui on hea tuju, edeneb kõik hästi. Rõõmu ning tähtpäevi jagub mitmekultuurilisust arvesse võttes rohkem, sest näiteks jõulud algavad esimese adventiga ja kestavad õigeusklike uue aastani ning vastlapäev ei piirdu ainult liulaskmise ega hernesupi söömisega, vaid eesti rühmade lapsed näevad ka näiteks vene rahva kombeid ning saavad neist osa. Lapsed ja lastevanemad tutvuvad teiste kultuuridega ning tutvustavad oma kultuuri. Näiteks on vene lastel äratundmisrõõmu venekeelsetest lasteraamatutest ja eesti keeles jutustatud vene muinasjuttudest, saksa lastele pakub rõõmu teadmine, et Eestil ning Saksamaal on sama rahvuslill jne. Ühiselt rahvuspühi ja tähtpäevi oma rahvusele omaselt tähistades laieneb kõigi laste silmaring ning teine kultuur muutub mõistetavamaks. Ühised ettevõtmised toovad lastevanemaid ja lasteaia meeskonda üksteisele lähemale ning aitavad kaasa koostööle. Ühiselt tegutsedes paraneb ka lasteaia meeskonna omavaheline suhe.

- Hea on teada teisest kultuurikeskkonnast ja riigist pärit lapse olulisi tähtpäevi, et neid tutvustada ning õigel päeval mõne sümboli (lipu, rahvusliku ornamendi vms) asetamisega rühmaruumi või jutukesega meeles pidada. AINUÜKSI teadmine, et õpetajad märkavad ja väärtustavad oma kultuuri kõrval ka teisi, liigutab mujalt saabunud peresid väga. Väikestel asjadel võib olla tohutu mõju.

- Võib koostada oma rühma raamatu, milles on laste ja nende pereliikmete pildid. Piltide juurde saavad vanemad kirjutada selgitusi oma emakeeles. Pildil kujutatu võib olla seotud nii igapäevaolukordadega kui ka traditsioonidega. Nii saavad lapsed, õpetajad ja vanemadki teadlikumaks üksteise kultuuridest (eestlaste jaanipäev, hiinlaste uusaasta, juutide hanuka jne). Pereliikmetest rääkides saab tähelepanu pöörata nimedele, nende tähendusele ning traditsioonidele.
- Peredele võib soovitada korraldada lastevanemate kultuuri ja keelt tutvustavaid üritusi, teemapäevi või -nädalaid ning lasta lapsel esitada erinevatel üritustel killukesi oma kultuurist (rahvustoitude valmistamine, rahvalaulude ja -tantsude esitamine, rahvuslike mänguasjade tutvustamine).
- Kultuuride ja rahvakalendri tähtpäevade tähistamisel on lastel teemast kergem aru saada, kui kasutatakse kostüüme ja traditsioonilisi tegevusi (nt naaberlasteaias mardisandiks käimine mardipäeval). Rahvariiete kandmine ilmestab rahvusliku sisuga üritusi (laulupidu, rahvamängupäev, koolisaatmise pidu jne).
- Rahvakalendri tähtpäeva käsitlemine võib jaotuda pikemale ajale, nt nädalale. Teema kajastub hommikuringides, mängudes ning erinevates õppetegevustes (käeline tegevus, emakeel, muusika, liikumine). Tutvustatakse tähtpäevaga seonduvaid kombeid ja uskumusi, vanasõnu ja mõistatusi ning mängitakse rahvamänge. Näiteks võib nigulapäeva tutvustades esmaspäeval rääkida nigulapäeva tähistamisest Eestis ja mujal maailmas, teisipäeval pajatada nigulapäeva legende, kolmapäeval tutvuda selle tähtpäevaga seotud vanasõnadega, neljapäeval mõistatada mõistatusi ning reedel teha õpitust kokkuvõtte. Kogu nädala jooksul võiksid lapsed mängida nigulapäeva rahvamänge, laulda rahvalaule ning meisterdada ja joonistada legendide, vanasõnade ning mõistatuste ainetel.

Lasteaedades toimunud ürituste näiteid

- Isadepäeva õhtul olid rühmaruumid avatud kõigile ning tavapärasest kontserti asendasid ühistegevused. Lastevanemad võtsid oma rühmast lapse, said kaasa kaardi, millele olid märgitud kõikide rühmade nimed, ja asusid seiklema. Rühmade läbimise järjekord polnud tähtis, tegevus ei toimunud aja peale. See oli rahulik ja huvitav aeg koos oma lapsega. Igas rühmas ootas ees mingi tegevus (väike sportlik ülesanne, kivile maalimine vms). Tegevuse sooritanud, said laps ja vanem oma kaardile templi ning liikusid edasi järgmisesse rühma. Niimoodi rühmast rühma liikudes kohtuti ja suheldi erinevate inimestega ning nähti, millised on maja teised rühmad. Kogemus näitas, et hoolimata rahvusest suheldakse omavahel väga vabalt, esitatakse küsimusi ning tunnustatakse üksteist. Üritus lõppes oma rühmas, kus edukalt tagasi jõudnud ootas väike maiustuselaud ja lapse kingitus isale. Midagi polnud ka sellest, kui templikaardil oli mõni pitsat puudu; tähtis oli tegutsemisrõõm.
- Hiina rahvusest tüdrukul, kelle kodused keeled olid eesti, hiina ja inglise keel, tekkisid esimesel aastal teistega suhtlemise raskused, sest teised lapsed ei saanud temast aru. Rühmaõpetajad palusid tüdruku isal, kes on rahvuselt hiinlane, tutvustada oma kodumaad Hiinat. Enne lepiti isaga kokku, millest rääkida. Tüdruku isa võttis kaasa ka riietusesemeid ja mänguasju, mille kasutamist ta lastele õpetas. Kohtumine tüdruku isaga oli lastele äärmiselt põnev.
- Nad said palju teadmisi Hiinast ning sellest, mis mänguasjadega mängivad sealsed lapsed. Lapsed hakkasid paremini mõistma, miks hiina tüdruk nende rühmas ei oska nii hästi eesti keelt rääkida kui teised lapsed. Tagasiside kohtumisest oli mõlemale poolele positiivne.

- Pereaapäeval tegid vene keelt kõnelevate poiste isad lastele lauateatrit vene keeles ning kogu rühma lapsed elasid etendusele kaasa. Isadelt nõudis suurt julgust ja eneseületust nii esinimine kui ka üldse rühma päevas osalemine, seevastu poisid olid oma isade üle tõeliselt uhked.
- „Buratino Eurovisiooni“ juhiks olid kutsutud lasteteatrist kolm näitlejat (kolm hiirt) ning ettekanneteks olid laulud, liikumisnumbrid ja *playback* Eurovisiooni hittidest läbi aegade. Eurovisioonidel tuttavate lugude kõrval oli ka mõni erand (venekeelne ja läti keelne laul, külalisesinejad Lõuna-Aafrikast). Lava dekoreerisid kõigi esindatud maade lipud, mille valmistasid lasteaia töötajad. Meeleolu loomiseks kingiti igale saali sisenejale väike Eesti lipp, et sellega lehvitates esinejatele kaasa elada.
- Üritus „Imeline maa – Eestimaa“ algas rongkäiguga lasteaia kultuurikeskusesse. Igal rühmal oli oma plakat ning igal lapsel heelumiga täidetud sinimustvalge õhupall. Nii lasteaia töötajad kui ka lapsed olid rahvariietes. Tee peal tervitasid lapsi lapsevanemad. Õhupallid lasti kultuurikeskuse ette jõudes taevasse Tõnis Mäe isamaalise laulu saatel. Saali ja lava dekoratsiooniks oli rukkilillemotiiv. Kontserdi alguses tõid lasteaia viilistlased lavale vast valminud lasteaia lipu ja Eesti lipu. Esitati rahvuslikke ning isamaalisi tantse ja laule, kusjuures peol osales ka laste isade ühendkoor. Koos eeslauljaga lauldi isamaalist laulu „Isamaa ilu hoiledes“. Lisaks esitleti peol koostöös peredega valminud lapitekki (iga laps ja lasteaia töötaja tõi kodust lapiteki valmimiseks riidetükikese).

- Eesti kultuuri ja ajaloo tutvustamiseks korraldati lasteaias kevadine suurüritus „Kadaka küla päev“. Sel päeval said rühmadest külas asunud talud, õpetajad kandsid rahvariideid või linasest kangast riietust, toimus laad ja kontsert ning avatud olid erinevad käsitöötoad õpetajate juhendamisel. Väga huvitav oli vanade asjade näitus. Sel üritusel söödi ainult eesti toitu ja jooki kalja. Liikumisõpetajate juhendamisel mängiti murumänge. Lasteaia õueala oli siginat-saginat täis, igas nurgas toimus midagi huvitavat ning rahul olid nii lapsed kui ka vanemad.
- Üritusel „Emakeele ilus kõla“ sai iga laps esineda oma emakeeles, samas innustati eesti keelest erineva emakeelega lapsi esitama luuletusi ka eesti keeles. Esinemisvõimalus anti kõigile.
- Kõik linna lasteaiad korraldasid ühise „Mudilaste laulu- ja tantsupeo“, kus esinejad olid sügisel kooliteed alustavad lapsed ning publik samade lasteaedade nooremad lapsed. Laulu- ja tantsupidu algas traditsioonilise rongkäiguga. Kõik peolised kandsid kas rahvariideid või teatud rühma kuulumist näitavat sümbolikat (lasteaialogoga pluusid, ühte värvi ja tegumoega rätikud, mütsid vms), samuti kanti rongkäigus uhkusega oma lasteaia lippu. Rongkäigule järgnenud kontserdil esitasid eesti ja vene lasteaiad osa numbreid eraldi ning osa koos. Pärast kontserti said lapsed koos mängida, meisterdada ja joonistada.
- Mitmes lasteaias korraldatakse laste olümpiamänge, kus iga rühm esindab üht riiki. Võimaluse korral valitakse riik, mille esindaja on rühmas olemas. Loomulikult on olümpiamängudel esindatud Eesti. Iga rühm tutvustab lühidalt esindatavat riiki.

Pildil on põnevate võistluste ootel MLA Viimsi Lasteaiad mudilased.



Rahvuslike tähtpäevadega seotud ürituste näiteid

- **Vene vastlad ehk *maslenitsa*** saab alguse 7 nädalat enne lihavõtteid. Heinu täis topitud tüdruk ehk Maslenitsa tuleb külla kevadet tooma. Vene rühmade õpetajad saadavad enne vene rahvariides kullerid (koolieelikud) rühmadesse kutseid viima. Koostöös muusika- ja liikumisõpetajatega valmistatakse ette kõitev, särav ja traditsioone täis programm. Hea ilma korral võetakse Maslenitsat vastu õues, tervitatakse teda ning juhatatakse rongkäiguga ümber maja saali. Saalis võtavad peokülalisi vastu rahvariides ja kostümeeritud lapsed ning õpetajad. Laudakse vene traditsioonilisi rahvalaule ning tantsitakse rahvatantsu. Õpetajad ja lapsed küsivad mõistatusi ning mängivad osavusmänge. Tähtsam ja magusam osa on kindlasti pliinide söömine. Pliinidel on vene rahvakommetes ilus tähendus – need sümboliseerivad päikest. Peale pliinide on põnev ja samaaegu kurb hetk – Maslenitsa nuku põletamine selleks, et talv ära läheks ning kevad rutem tuleks.

- **Eesti vastlapäeva** (liikuvat püha, mis jääb alati noorkuu esimesele teisipäevale) tähistatakse kõigis lasteaeades, see on lõbus tähtpäev nii suurtele kui ka väikestele. Tuntuim vastlakomme on liulaskmine. Tänapäeval on pikima liu võistlus tore meelelahutus, vanarahva uskumuse järgi pidi pikk liug tagama hea linasaagi. Vastlapäeval on hea tutvust teha linataimemega ning rääkida sellest, kuidas linast riidet tehakse. Vastlapäeval lõigati juukseid, samuti hobuse saba – siis kasvavad pikad ja tugevad juuksed nagu hobusejõhvid. Pead tuli kammida vähemalt seitse korda.

Vastlapäeval süüakse seajalgu, soolaube, hernesuppi ja vastlakukleid, neid tehakse mitmes lasteaias koos lastega.

Meisterdatakse ka vastlavurri: sea sääreлуу keskele tehakse auk, aetakse nõör läbi ja tõmmatakse see siis hooga undama.

Lääne-Eestis oli vastlapäeva traditsiooniks kada ajamine, s.o õlenuku viimine perest perre.

Enamasti oli see õlgi täistopitud mehekuju.

Vastlapäev lõpetas jõuludega alanud talvise lõbustusaja.



- **Rootsi luciapäeva tähistamiseks** tutvutakse eelmistel päevadel luciapäeva kommetega ning küpsetatakse valmis piparkoogid ja luciasaiakesed (safranisaiad). Luciapäeva hommikul riietutakse Luciaks (kostüüm: pohlavartest pärg põlevate küünaldegaga, pikk valge kleit ja punane vöö), tähepoisteks (kostüüm: valged riided, torukübarad) ning pruutneitsiteks (kostüüm: valge kleit ja peapärg). Seejärel käiakse „Santa Luciät“ lauldes läbi kogu lasteae, kusjuures igas rühmas pakutakse lastele ja täiskasvanutele piparkooke, safranisaiakesi ning glögi. Pidustused on rõõmus ettevõtmine, millele lisandub valguse ja pimeduse võitlus ning valguse võit. Rootsis usuvad lapsed, et piparkookide söömine muudab lapsed heaks

Eesti rahvakalendis on luutsinapäev 13. detsembril.

- **Eesti mardi- ja kadripäevaks** (10. ja 25. novembriks) õpitakse rahvalaule ja -tantse, rahvalikke mängu ning mõistatusi. Tähtpäevadel korraldatakse üritusi, kus lapsed saavad kogeda vanarahva kombel tegutsemist ning proovile panna oma osavuse ja mõistatamisoskuse. Mardi- ja kadripäev on laste jaoks ühed suuremad ümberkehastumise rõõmupeod. Nalja ning elevust pakuvad mardiks või kadriks maskeerumine ja vanarahva kombe kohaselt teistes rühmades või ümberkaudsetes asutustes santimas käimine. Mardi- ja kadripäeva kommete hulka kuulub ilma ennustamine. Näiteks usuti vanasti, et kui mardipäeval kuu selgest taevast maha vaatab, tuleb soe talv ja kuiv suvi. Kui aga mardipäeval on udu, siis pidid jõuludeks hanged maas olema. Mardipäeva lumi pidi tooma hea vilja-aasta ning palju õunu. Kadripäeva külm ja lumi ennustasid järgmiseks aastaks head viljasaaki ning kadripäeva tuuled-tormid pidid tooma jõuludeks ilusa ilma.
- **Hingedepäeval** (2. novembril) süüdatakse lasteaedades sageli küünlad, pajatatakse muistendeid ja muinaslugusid ning mõistatatakse mõistatusi. Samuti räägitakse oma perest, vanematest ja vanavanematest ning sellest, miks sel päeval enamasti vaiksemad ollakse kui tavaliselt. Nimelt oli vanarahvas veendunud, et sellel päeval külastavad hinged oma kodu. Seepärast kaeti hingedele laud, kuhu jäeti toit terveks ööks, ning köeti soojaks saun. Usuti, et hinged võivad süüa ja juua ning neil on vaja saunas käia nagu inimestel ikka. Hingedelt oodati nähtamatut abi. Paluti, et nad edaspidigi põldu ja karja kaitseksid ning hoiaksid. Et hoiduda hingekesi häirimast, oldi hingedeajal vaikselt ja välditi müratekitavaid tegevusi.

Sageli tutvustatakse pidudel ja mänguhommikutel nii eesti kui ka teiste rahvuste kombeid põimitult, tuues esile sarnasusi ja erinevusi rahvatraditsioonides (nt jõulud, vastlapäev, jaanipäev). Teiste kultuuride tutvustamine võrdluses eesti rahvakalendri tähtpäevadega võimaldab kaasata erineva kultuuritaustaga vanemaid koostööle lasteaiaga.

Valik mängu ja mänguvõtteid igapäevategevuste toetamiseks ning keelearenduseks

Liisusalmid

Ilma tähenduseta sõnade ja lausete riimimine võib muukeelsele lapsele segadust tekitada. Liisusalm on eelkõige mäng keelemeloodiaga ning seda pole enamasti võimalik sõna-sõnalt tõlkida. Selle sisu saab aga kas ümber jutustada, lavastada, joonistada või muul moel arusaadavaks teha.

*Kui sa oled piripill, - kas need
nopi mütsile üks lill.
Kanna seda pisut peas
ja sa muutud jälle heaks.*

*Kiisud panid jalga sussid,
sussipaelad läksid krussi.
Pimesikk, nüüd aita sa
paelad lahti sõlmida.*

*Tsuhha-tsuhha sõidab rong.
Mitu vagunit tal on?
Ära kuula teiste juttu!
Ütle ise! Ütle ruttu!
Ütleb ühe arvu 1–10ni.)*

*Kevad palju lilli tõi,
nendest pärga teha võib.
Sulle punun pärja pähe,
sina ringist välja lähed.*

*Pall veeres üle tee.
Kelle kirju pall on see?
Kaeme iga põõsa alla.
Kus me pall võiks peidus olla?*

*Päike, päike, päevasilm,
paista soojaks jahe ilm.
Kukk see istus õunapuul,
uhked laulud olid suul.
Õun siis kukkus talle pähe,
sina mängust välja lähed!*

Soovitusi luuletuste, laulude ja muinasjuttude kasutamiseks

- Joonistada, maalida ja kleepida luuletuse või laulu sisust pilt.
- Pikkida lihtsamad liisusalmid või värsiread tegevustesse sõrmedega liigutusi kaasa tehes, nt *Vihma sajab tip-tip-tip, tuppä jookseb väike Mikk*.
- Lugeda luuletusi koos lapsega.
- Muinasjutu jutustamist saab ilmestada ja arusaadavamaks teha seeriapiltidega (lapsedki võivad neid joonistada).
- Lemmikjuttu või -luuletust võiks lugeda või esitada korduvalt.
- Luuletusi, vanasõnu, mõistatusi ja muinasjutte on hea lavastada.
- Kasutada dramatiseeringuid, kus on palju kordusi sõnavaras.
- Lapse jaoks on huvitav kogemus vaadata mõnd teada ja tuttavat teatrietendust, mille tegelasi ta tunneb ja sisu teab, teises keeles. Tuttavaid muinasjutte võib kordamööda dramatiseerida ning lasta igal lapsel esitada neid oma emakeeles.
- Muinasjutu võib valesti ette lugeda ja lastel lasta vigu parandada.
- Esitada sarnase sisuga erinevate rahvaste muinasjutte.
- Peale pikka ja väsitavat tegevust on end hea niimoodi kiita:
Olen tubli, olen tubli (endale pai tehes),
lihtsalt suurepärane (põial tunnustavalt püsti)!

Õppemängud

Õpetaja asjatundliku juhtimise korral täidab mäng nii õpetuslikke kui ka kasvatuslikke funktsioone. Mängus omandatakse sotsiaalseid oskusi ning konkreetsele tegevusele omast sõnavara: õuemängudes saab õppida sõnu ja väljendeid, mida laps kasutab kiikudes, liivakastis mängides, jalgrattaga sõites ning redelitel ronides; kodumängus õpitakse ja kinnistatakse neid sõnu ning väljendeid, mis on seotud söögitegemise, lauakatmise, koristamise või pesupesemisega. Õppeotstarbelised mängud on oma olemuselt ja sisult mõeldud keelega tutvumiseks, keelelise teadlikkuse arendamiseks ning sõnavara laiendamiseks, grammatiliste vormide mõistmiseks ja kasutamiseks ning laste omavahelise koostöö arendamiseks. Õppemängu valik ja eesmärkide seadmine oleneb laste teise keele valdamise tasemest. Lähtuda tuleks põhimõttest „lähemalt kaugemale“ – millest laps aru saab, mida on võimeline ise kasutama, mida on tal vaja õppida, et hakkama saada suhtlemisel ja lähemate õppeteemade käsitlemisel. Mängu sisu tuleb kohandada konkreetse rühma või lapse tasemele sobivaks.

Liitsõnamäng

Sõnaga käib kaasas pilt. Pildid on kõik eraldi: esimene sõna, teine sõna ja liitsõna, nt *jalg + pall = jalgpall*. Laps saab aru uuest sõnast ning eraldi sõnadest.

Nimemäng

Laste nimed kirjutatakse siltidele ja pannakse karpi. Laps tõmbab loosi korras nime ning koos loetakse see ette. Laps proovib nüüd öelda selle lapse kohta midagi, kelle nime ta karbist tõmbas, nt *pikad juuksed, ilus pluus* jne. Õpetaja täiendab lapse lauset: *Maril on pikad juuksed ja ilus pluus*. Lapsed kordavad koos õpetaja lauset. Mängus võib kasutada erinevaid teemasõnu ning moodustada nendest lihtlauseid.

Lausete moodustamine

Tegevust kujutava pildi järgi püüab laps moodustada lauset. Kui ta ei tule sellega üksi toime, aitavad kaaslased. Õpetaja täiendab ning lapsed kordavad kooris õiget varianti koostatud lausest.

Mõistatuste karp

Õpetajal on karpi peidetud teemakohane ese. Eesmärk on küsimuse ning ei-/jah-vastustega välja selgitada, mis ese see on. Lapsed saavad olla nii küsija kui ka vastaja rollis.

Pildiseeria

Pildid asetatakse õigesse järjekorda ja siis jutustatakse seeria kohta üks lugu. Kui laste sõnavara on väike, jutustab õpetaja loo ise. Iga pilt jutustatakse ükshaaval läbi. Laste innustamiseks esitab õpetaja küsimusi.

Naljapildid

Pildil on nähtus või tegevus esitatud valesti (lumi on maas, lapsed on seelikutes ja paljajalu, kellal pole seiereid). Õpetaja jutustab, mis pildil on, ning seejärel proovivad lapsed ise öelda, mis valesti on.

Kohvrimäng

Iga laps saab väikese kohvri või kotikese, kuhu ta kogub erinevaid pildikaarte. Piltidel on kujutatud rõvaid, hügieenitarbeid, loomi, toite, taimi ja teisi esemeid. Lapsed peavad seletama, kuhu nad lähevad ning miks nad just need asjad kaasa pakivad.

Vihmamäng

Lapsed liiguvad rahulikult kõndides ja kuulavad hoolega õpetaja lauseid ilma kohta: päike paistab, tuul on tugev, lehed langevad jne. Kui lapsed kuulevad lauset *Vihma sajab*, kükitavad nad kiiresti maha ning katavad pea kätega, et märjaks ei saaks.

Arvude nimetamine

Arve öeldakse 1–10ni vene keeles (või selles keeles, mida kõneleb muukeelne laps), 10–1ni eesti keeles.

Üks väga armas laps

Ma tean üht väga armsat last. Kas sa tead, keda?

Ma keerutan ja keerutan (keeruta ennast)

ja näitan sulle teda (osuta sõrmega lapsele).

Palu lapsel salmi lugemise ajal keerutada. Korda salmi, kuid vaheta tegevust. Keerutamise võib asendada üles-alla hüppamise, plaksutamise, kätega lehvitamise või muu liikumisega.

Loomade kõne

Näita lapsele koera pilti. Ütle, mis häält koer teeb. Järgmisena näita kassi pilti ja ütle, kuidas kass häälitseb. Näita kala pilti, kuid hääle tegemise asemel demonstreeri, kuidas kala suud maigutab. Loe lapsele ette järgmine salm:

Mida ütleb koerake? Auh, auh, auh.

Mida ütleb kiisuke? Mäu, mäu, mäu.

Aga kuidas kala teeb? Kalake teeb nii
(maiguta kala moodi suud).

Järgmine kord alusta juba tuttavatest loomadest, lisades neile uusi loomi ja hääli. Enne salmi lugemist vaadake pilte. Lõpeta mäng alati kalaga. Mängu tuttav lõpp tekitab lapses turvatunde.

Enda vaatamine

Ütle lapsele: *Kui sul on kingad jalas, siis hüppa üles-alla.*

Aita last suunavate küsimustega: *Näita, kus su kingad on?*

Osuta lapse kingadele ja palu tal üles-alla hüppata, vajaduse korral näita ette. Iga kord, kui esitad küsimuse, osuta küsitavale kehaosale ning näita liigutus ette.

Teisi võimalusi:

- *kui sul on sokid jalas, siis keeruta;*

- *kui sul on kleit seljas, siis plaksuta käsi;*

- *kui sul on püksid jalas, siis nooguta pead.*

Täida lüngad

Mõttele välja jutuke, milles esineks lapse nimi. Iga kord, kui jõuad jutuga nimeni, tee paus ja lase lapsel see täita.

Näiteks: *Elas kord üks väike tüdruk, kelle nimi oli ... (lapse nimi). Ühel päeval läks väike tüdruk nimega ... (lase lapsel paus täita) kööki lõunat sööma.*

Lisa loole olukordi, mis julgustaksid last teisigi pause täitma.

Siis tegi ... (lapse nimi) kapi ukse lahti ja võttis sealt mõne

Olenevalt lapse võimetest võid jutu muuta lihtsamaks või keerulisemaks, lühemaks või pikemaks.

Triki-Viki

Vahendid: klouni näopildid, mis väljendavad erinevaid emotsioone: rõõmus, kurb, kuri, üllatunud jne.

Mängu käik: mängumeeleolu loomiseks loetakse salmi:

*Triki-Viki vahva mees,
kõikidele nalja teeb,
lõbus on ja tahan ma
kõike seda korrata.*

Mängujuht ulatab lastele kaardipaki Triki-Viki piltidega, laps matkib pildil olevat näoilmet. Kaaslased leiavad, mis meeleolu Triki-Viki oli (üllatunud, kurb jne).

Üks ja mitu

Vahendid: pildikaardid, millel on sama tegevuse sooritaja(d).

Mängu käik: mängujuht võtab lapsed ringi, üks laps tuleb ringi sisse. Seejärel valib mängujuht pildi (ei näita mängijatele) ja ütleb lause, nt *Linnud lendavad lõunasse.*

Kui tegelasi on üks, matkib tegevust laps ringi sees. Kui tegusõna on mitmuses, matkivad kõik. Seejärel näitab mängujuht pilti ning otsustatakse, kas tegutseti õigesti. Lapsed koostavad pildi kohta lause.

Kelle oma

Vahendid: koduloomade ja -lindude pildid ning kaardikesed nende kehaosadega.

Mängu käik: mängujuht näitab lastele loomade ja lindude pilte ning lapsed ütlevad nende nimetused. Nüüd annab mängujuht igale lapsele väikese kaardi kehaosa pildiga ja selgitab: *„Loomad lasksid endast teha väikese pildi. Siin ei ole suur loom peal. On ainult üks osa. Mine otsi, kellele see pilt kuulub.“* Seejärel läheb laps piltide juurde ja uurib, kellel on selline jalg, nina, saba jne, ning moodustab lause (*See on koera saba, need on pikad jänku kõrvad* jne).

Õige ja vale

Vahendid: pildid väikeste erinevustega kujutatud esemetega.

Mängu käik: mängujuht jagab mängijatele pildid, nt must mustrita tass, must lillega tass, musta lillega tass, mustad lilledega tassid, mustade lilledega tassid, ning pöördub mängijate poole: *„Palun anna mulle must lillega tass!“*

Papagoimäng

Vahendid: pildid erinevate tegevussituatsioonidega.

Mängu käik: mängujuht loob mänguolukorra – kehastub ise papagoiemaks (võtab käpiknukud) ja muudab lapsed papagoipoegadeks (annab märgi, kleepsu, peavõru vms). Mängujuht teatab: „*Mina olen papagoiema ja õpetan teid ütlema pikki lauseid. Olge tähelepanelikud.*“ Ta näitab lastele pilti ja küsib: „*Kes on pildil? Mis tal on? Missugune ta on? Mida ta teeb?*“ Pärast pildi analüüsi jääb see lastele näha. Seejärel ütleb papagoiema lause ja palub poegadel korrata. Järgmistel kordadel lause pikeneb, näiteks:

Kukk nokib.

Kukk nokib teri.

Kirju kukk nokib teri.

Kirju kukk nokib teri õues.

Kirju kukk nokib õues nisuteri.

Suur kirju kukk nokib õues nisuteri.

Suur kirju kukk nokib õues maitsvaid nisuteri.

Kolmas keskele

Algasend: seistakse ringis.

Tegevus: õpetaja viskab palli lapsele ja ütleb tema nime; laps viskab palli tagasi ning ütleb õpetaja nime; õpetaja viskab palli teisele lapsele ja tegevus kordub. Siis viskab õpetaja palli kolmandale lapsele, kes enam tagasi ei viska, vaid läheb ise keskele. Nüüd viskab tema kolmele ja ütleb nende nimed.

Õppemäng „Lõbus vikerkaar“ (6–7aastastele)

Mängu autor: Helle Küttis, Tallinna Lepatriinu Lasteaia vanemõpetaja

Mäng aitab arendada fantaasiat, mälu, lugemis-, mõtlemis-, jutustamis- ja loendamisoskust, suurendada laste teadlikkust ümbritsevatest asjadest ja igapäevasest keskkonnast ning luua rõõmsa tuju; rikastada eesti keelest erineva koduse keelega laste sõnavara ning soodustada laste ühistegevust.

Vahendid





- Suurele kartongile maalitud vikerkaar, mille igale värvile on omakorda joonistatud erinevate geomeetriliste kujundite piirjooned (suurimal ehk punasel 7 kujundit, igal järgneval kaarel üks vähem).
- 28 eri värvi ja erinevate piltidega geomeetrilist kujundit (ring, ruut, kolmnurk, ristkülik, ovaal, trapets, kuusnurk – vikerkaarele joonistatud kontuuride järgi), mille tagumisele poolele on kirjutatud kujundil oleva pildi nimetus sõnaga.
- 28 erinevat värvikaarti mõistatustega (iga geomeetrilisel kujundil kujutatud eseme kohta on mõistus pildi taustaga sama värvi kaardil. Näiteks on punasel värvikaardil mõistus lepatriinu kohta „*Punane kleidike, täpiline veidike, lendab ära ... VURR*“, sinisel lille ja kollasel päikese kohta).

Mängu käik

Mängus osaleb korraga kuni 4 last. Laual on geomeetriliste kujundite kontuuridega suur vikerkaar, mille ette on paigutatud läbisegi teksti poolega üles (pildi poolega alla) pööratud geomeetrilised kujundid. Sõnad kujundile on kirjutatud trükitähedega (täishäälik – punane; kaashäälik – sinine; sulghäälik – roheline). Kujundite kõrval on värvikaardid mõistatustega, mis on tagurpidi (värviline pool ülal).

Mängimise järjekord kulgeb kellaosuti liikumise suunas. Mängija pöörab esmalt ümber ühe enda valitud värvikaardi, loeb ette sellel oleva mõistatuse (vajaduse korral õpetaja abiga) ja proovib mõistatust ära arvata. Kui mängija vastust ei tea, saavad teised võimaluse arvata. Õige vastuse korral ütleb mängija, mis häälikuga sõna algab, seejärel leiab kõik selle tähega algavad sõnad ja asetab enda ette ritta, öeldes, mitmes on õige sõna. Järgmisena nimetab ta, mis geomeetrilise kujundiga on tegemist, keerab selle teistpidi, ütleb, mis on kujundil kujutatud ja mis värvi taust on pildi ümber. Siis otsib vikerkaarelt taustavärviga sama värvi kaare ning asetab kujundi õigele kontuurile.

Lisavõimalused mängimisel

- Geomeetriliste kujunditega pildid on laual tagurpidi. Laps võtab pildi (ei näita seda teistele) ja proovib öelda selle kohta mõne lause, mis iseloomustaks pildil olevat eluta või elusolendit, teised püüavad ära arvata („ALIAS“ mängu põhimõttel).
- Võib jutustada vahva loo iga pildi kohta.
- Nimetada veel asju, esemeid, loodusnähtusi jne, mis on vikerkaare kaarte värvi ja mis piltidel puuduvad. Lapsed mõtlevad nende kohta ise mõistatused.
- Loendada värve, kujundeid. Mida või keda on seitse (nädalapäevi, põialpoisse)? Teiste numbritega tehakse samamoodi.
- Leida rühmast geomeetriliste kujunditega sarnaseid esemeid.
- Leida õuealalt samu värve.

Väiksemad lapsed võivad laduda kujundeid vikerkaare kaartele, leides vikerkaarevärve näiteks riietusesemetelt või rühmaruumist, samal ajal õppides sõnu korralikult ja selgelt välja ütlemata.

Erinevaid variante mängust võib igaüks ise veel välja mõelda.

Sõrme- ehk näpumängud

See me vanaisake.

See me vanaemake.

See me kallis isake.

See me armas emake.

See me väike pisipõnn.

Kõik me kokku perekond.

Sõrmed tulevad rusikast ühekaupa välja, nii avaneb terve pihk.

Lapse käel on viis sõrme,

viies sõrm lapse käel:

esimene sõrm ja teine sõrm,

kolmas sõrm ja neljas sõrm,

viies sõrm on põial,

tema sõrmi hoiab.

Sõrmede näitamist ja liigutamist alustatakse väiksest sõrmest. Pöidlani jõudes surutakse see teiste sõrmede peale ning ringitatakse kätt randmest ühele ja teisele poole.

Väiksed silmad sinised (paitad näpuga üle silmade),
väiksed kõrvad punased (näpistad õrnalt kõrvalesti mitu korda),
väiksed põsed pudrused (silitad põski),
ai-ai-ai (sasid juukseid)
ja pai-pai-pai (silitad pead).

Iga rida tuleb kaks korda läbi laulda. Viisi võid ise mõelda.

Kiisuema keedab putru (ringid peopesal), *annab poistele süüa*,
annab ühele poisile, teisele poisile (painutad kordamööda näpud alla),
poistel kõht täis.

Kiisuema läheb vett tooma, külm vesi siin (kõditad labakäe juures),
tipa-tapa, soe vesi siin (kõditad käsivarre keskelt),
tipa-tapa, vesi keeb mull-mull-mull (lähed kaenla alla ja teed kõdi-kõdi).

Hiiremäng

Hoia käsi enda ees. Loe järgmist salmi ja tee nõutud liigutusi.

Jookse, jookse, hiirelaps,
sind ajab taga kassipaps!

Jookse, jookse, hiirelaps,
lipsa urgu, vups!

(Pigista üks sõrm pihku.)

Korda salmi, peites iga kord pihku järgmise sõrme.

Erinevate rahvaste mängud

Karu püüdmine

Seda mängu mängivad lapsed Põhja-Rootsis. Üks mängija on karu. Ta seisab umbes 3 m kaugusel mängijate rivi ees ja hüüab kedagi nimepidi. Hüütu peab jooksuma koju, ilma et karu teda puudutaks. Koduks on märgistatud koht umbes 20 m kaugusel mängijate rivi ees. Karu seisab seega nimede hüüdmise ajal kodu poole seljaga. See, keda karu tabab enne kivile jõudmist, hakkab ise karuks.

Must Peeter

See mäng on tuntud kogu maailmas. Mängijad jooksevad mänguväljaku ühest otsast teise ja tagasi, teel on neil ees aga Must Peeter, kes püüab jooksjaid tabada. Must Peeter tohib liikuda edasi või külgsuunas, mitte aga tagasi. See, keda Must Peeter tabab, jääb tema abiliseks. Kui kõik on kätte saadud,

algab mäng uuesti. Mustaks Peetriks saab nüüd see, keda püüti eelmine kord esimesena kinni.

Põrgus

Seda mängu mängivad lapsed Inglismaal. Mänguväljakul tähistatakse pikk riba, mis jaotatakse kolmeks. Keskmises, mida nimetatakse põrguks, jookseb käest kinni hoides üks paar mängijaid. Teiste ülesanne on joosta läbi põrgu mänguväljaku ühest otsast teise, teel püüavad neid aga põrguvalvurid ega lase enam lahti. Kes kätte on saadud, läheb põrgusse, st hakkab ka ise püüdjaks. Valvureid tuleb aina juurde. Nad peavad kogu aeg üksteisel kätest kinni hoidma.

Lükka pall auku

Araabia poisid kaevavad maha augu ja panevad selle äärelle väikese kivikuuli. 5 meetri kauguselt veeretavad nad mööda maad suuremat kivikuuli ning püüavad sellega väiksemat auku lükata. Kes kuuli auku lükkab, valib võistlejate seast ühe, kellel see ei õnnestunud, ja ronib talle selga. Kaotaja peab võitjaga ühe ringi tegema.

Kellamees

Pimesikumängu huvitav inglise teisend. Kõikide mängijate silmad on seotud, näeb vaid üks – kellamees. Lühikeste ajavahemike tagant helistab ta kellukest. Pimedad püüavad teda tabada kuulmise järgi. Kes kellameest puudutab, saab kellukese endale ja vahetab temaga osad.

Mäng munakiviga

Selleks vanaks indiaanlaste mänguks on vaja ümmargust kivi, mille läbimõõt on 7–10 cm. See pannakse parema jala labale ja visatakse võimalikult kaugele. Vasak jalg ei tohi liikuda. Võisteldakse selles, kes viskab kivi kõige kaugemale parema jalaga, vasaku jalaga või kelle kivi kukub märgile kõige lähemale.

Mänge Rootsi mitmekultuurilistest lasteaedadest

Poemäng

Paluge vanematel lapsele kaasa anda teistest riikidest toodud asjade pakendeid ja välismaiseid münte. See on ammandamatu allikas uuteks teemadeks, näiteks kuidas tehakse süüa teistes maades, milliseid toiduaineid ja vürtse kasutatakse, mis toiduaineid müüakse Rootsi poes ja teiste maade poodides ning kuidas toiduaineid eri keeltes nimetatakse.

Kodu mängimine

Lapsed võtavad kodust kaasa väikseid mänguasju, et sisustada lasteaias oma kodu või nukutuba. Nad jutustavad teineteisele, kuidas nende korterid ja toad välja näevad. Samuti võivad lapsed sisustada oma unelmate toa.

Mängud kogu maailmast

Vanemad, õpetajad ja emakeeleõpetaja, kellel kõigil on erinevad taustad ja kogemused, võivad igaüks kaasa aidata, et õpetada lastele mängu kogu maailmast. Sissejuhatuseks mänguteemale sobib hästi, kui lapsed küsivad kodus vanematelt, mis mängu nemad väiksenäe mängisid.

Erinevaid mängu, liisusalmi ja lasteriime leiab järgmistest allikatest

Kalamees, E. *Kus mu põial?* TLÜ Rakvere Kolledž, 2006.

Kingisepp, L., Salu, K., Kaljola, K. *Mängime eesti keeles. Metoodiline juhend eesti keele õppeks peredes.* Avatud Hariduse Liit, 1998.

Kivisalu, K. *Mängime.* Ajakirjade Kirjastus, 2007.

Liisusalmid ja lasteriimid. Ilo, 2009.

Mänd, M. *Mänge siit ja sealt.* Ilo, 2005.

Rüütel, I. Kultuur ja identiteet. – *Laps ja folkloor.* TPÜ Kirjastus, 1999.

Saar, A. *Laps ja mäng.* Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 1997.

Salmikesi lastele. 2009. <http://www.hot.ee/nunnukad/luule.html>.

Vikat, M. Folkloori osa lapse arengus. – *Laps ja folkloor.* TPÜ Kirjastus, 1999.

Projektis „Meie mitmekultuuriline lasteaed“ osalesid

Rakvere Eralasteaed Kaur
Veskitammi Lasteaed
Tapa Lasteaed Pisipõnn
Kohtla-Järve Lasteaed Buratino
Kohtla-Järve Lasteaed Kirju-Mirju
Viimsi Keskkool
Tallinna Rõõmupesa Lasteaed
Tallinna Mahtra Lasteaed
Valga Buratino Lasteaed
Põltsamaa lasteaed Mari
Tallinna Eralasteaed Adelion
Kehтна Lasteaed Siller
Saku Lasteaed Terake
Kohila Lasteaed Sipsik
Kohila Lasteaed Männi
Tallinna Lepatriinu Lasteaed
Sillamäe Lasteaed Pääsupesa
Vaida Lasteaed Pillerpall
Valga Lasteaed Walko
Kohtla-Järve Linnavalitsuse
Viljandi Lasteaed Karlsson
Mustvee Lasteaed
Tallinna Kadaka Lastaed
Räpina Lasteaed Vikerkaar
Sillamäe Lasteaed Jaaniussike
Tallinna Magdaleena Lasteaed

Ideekogumik „Meie mitmekultuuriline lasteaed” sisaldab ideid Euroopa kolmandate riikide kodanikest laste ning lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega laste õpetamiseks ja nende Eesti haridusasutustes kohanemise toetamiseks. Materjal tugineb õpetajate praktilisele kogemusele.

Trükise väljaandmist rahastasid Kultuuriministeerium ja Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond ning toetas Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed.

Tasuta jagatav tiraaž.



Euroopa Liit

Euroopa Kolmandate Riikide
Kodanike Integreerimise
Fond

ISBN 978-9949-463-97-8

